

בעניני ראש השנה תשס"ח - שיעור 675

I. זמן אמירת הסליחות - ויש ד' שיטות עיין באג"מ (ז - ק"ה) דזמן היותר טוב לסליחות הוא באשמורת הבוקר כ"כ המג"א (תקפ"ה) מפני שהקב"ה שט ביי"ח אלף עולמות ובסוף הלילה שט בעה"ז והוא עת רצון כ"כ הב"ח והדרישה ויי"א סליחות בחצות הלילה והוא משום שע"פ הקבלה שהביא המג"א הוי חצות עת רצון טובה ועיין בשערים מצויינים בהלכה (קכ"ח - ז) שהביא האגרא דפרקא שכתב שהוא ראה אנשי מעשה שלא רצו לומר סליחות עד אחר שהאיר היום דכן משמע בזוה"ק וזה המנהג בכמה ישיבות והמג"א (תקפ"ה) כתב בשם האר"י ז"ל שאין לומר סליחות קודם חצות הלילה כ"כ המטה אפרים (תקפ"ח - כ) והמ"ב (תקס"ה - סק"ז) וכ"כ השע"ת (תקפ"ה) ועיין באג"מ (הג"ל) שכתב שאין בזה איסור אלא שאין מועילין בכח י"ג מדות שיש הבטחה שלא יחזרו ריקם אלא כסתם תפלה ויש להתיר רק בגדר הוראת שעה ואין להביא ראיה מליל יום הכפורים שאומרים סליחות קודם חצות הלילה כי היום הזה יאיר בהתעוררות הרחמים (יחזה דעת ח - מ"ו) ועוד יכול לומר סליחות בשעת הדחק קודם מנחה שהרי מעשים בכל יום שאנו אומרים וידוי וי"ג מדות ונפילת אפים בתפלת המנחה אמנם בספר מחשבות בעצה (צקונטרס פפרות לחכמה סימן ח - זע"ד:) שהכל תלוי בנקודת חצות שבירושלים וימתינו עכ"פ עד חצות הלילה לפי אופק ירושלים ולכן זה עצה נכונה להנהיגם לומר סליחות וי"ג מדות קודם חצות הלילה

II. התרת נדרים בערב ראש השנה לנשים - עיין בתשובות והנהגות (ה - ש"ח) כשהולך הבעל להתיר נדרי עצמו בערב ראש השנה תמנה אותו אשתו לשליח וילך למתירים ויאמר הנוסח הרגיל ויסיים שהריני מבקש להתיר גם עבור אשתי שמינה אותי שליח ומבקשת התרה כמוני ויועיל כשיאמרו "הכל מותרים לכם" וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים (חלק ה - ש"פ וחלק ו - ש"ג) וראיתו משו"ע (יו"ד רל"ד - נ"ו) שהבעל נעשה שליח להשאל על נדרי אשתו עיין בט"ז משום אשתו כגופו אבל הכלל שאין שליחות להתרת נדרים (יו"ד רכ"ח - ט"ז) לכן אין שליחות מועיל לבתו שמעתי מרב דוד פיינשטיין דאין נוהגין לעשות התרת נדרים לנשים בערב ראש השנה

III. להתענות ער"ה - איתא במדרש ויקרא (פרשה ל') דבער"ה גדולי הדור מתענין והקב"ה מוותר להם שליש ועפ"ז נהגו רבים להתענות בער"ה ואין זה כיוהרא (תקפ"ח - ז) ואפילו נערים י"ג ונערו"ת י"ב שנים מתענין (מ"ב סקט"ז) עד אחר מנחה גדולה והולכי דרכים פטורים (ר"ה י"ח:) דנערי דוד אכלו וצלו והיה בער"ה ויש דאינם מתענין כמו דאין מתענין ביום שמת בו אביו או אמו ורק להרכות כתורה וצדקה שכן צותה אשתו של החת"ס שבניה לא יתענו ביום יא"צ שלה ומנהג קארלין שאין להתענות ער"ה וי"א ששני דפים גמרא עם הרא"ש נחשב כתענית - לתענית כזו שאינו אלא מנהג בעלמא (נטעי גבריאל ז')

IV. אכילה קודם התקיעות - הגרש"ז אויערבאך הקפיד שלא לאכול קודם התקיעות אמנם סוף ימיו כשחולשו התפלל שחרית כוונתיקין ושמע תקיעות דמיושב וקידש ודעתו שהישיבות החשובות שמקילים לעשות קידוש לפני התקיעות להזהר לאכול רק אכילת ארעי דהיינו פחות מכביצה (מבקשי תורה זף שט"ג) ועיין במועדים וזמנים (ה - ז) ומקראי קודש (כ"ט) ושו"ת ציץ אליעזר (ו - ז) ושו"ת התעוררות תשובה (שיטור 242)

V. התפילות של ראש השנה מתוך שמחה וחדוה - כפי שנאמר עכדו את ה' בשמחה או בכייה ובדמעות? עיין בשו"ת יחזה דעת (ז - ס"ט) שהביא האור זרוע דבנחמיה (ח - ט - י) צוה העם לאכול ולשתות ולעשות שמחה גדולה בראש השנה ושלא תתאבלו ושלא תבכו ומשם למד רבינו חננאל שאסור להתענות בר"ה וכ"כ הרא"ש (ר"ה ז - י"ד) ודלא כדברי רב נסים גאון שמתיר להתענות ועיין בשו"ע (תקפ"ז - ח ז) דאין להתענות ולכן צריך לומר התפילה בנעימה ובשמחה וכן נהג הגר"א שאין לבכות (מעשה רז ר"ז) אמנם האר"י ז"ל נהג לבכות הרבה בתפלות ר"ה והיה אומר מי שאין בכיה נופלת עליו כימים אלה היא הוראה שאין נשמתו שלימה והגונה ואפשר לומר דאין לאדם להביא עצמו לידי בכיה מפני קדושת החג כמו שכתב עזרא ונחמיה אבל המתעורר מעצמו לבכות בתפלותיו מחמת התלהבות דקדושה ואהבת ה' אין בזה שום איסור וכיוצא בזה כתב שרבי עקיבא היה בוכה בשבת כשקרא שיר השירים אמנם המתפלל בלא כוונה כגוף בלא נשמה

VI. אם צריך לאכול הפרי חדש קודם המוציא עיין במחצית השקל (ת"ז - ח) שכתב דשהחינו לא בא אלא בשביל הפרי ואין יפסיק בין שהחינו בנטילה וברכת המוציא וכ"כ בסידור יעביץ ובמטה אפרים (ת"ז - ו) ויש נהגו לאכול אחר המוציא (1) עיין בכף החיים (ת"ז - ז) דאף לכתחלה אין להקפיד על פרי חדש (מעשה רז זרכי יוסף, שער הכוונות ועוד) (2) ועיין בשו"ת לכושי מרדכי (ז - ז') ושו"ת כתב סופר (כ"ה) שאם הפרי מוכן על השלחן מברך על הראיה ואין כאן הפסק (3) ועיין בשש"כ (מ"ז - רכ"ח) דקודם המוציא יש ספק ברכה אחרונה

וצריך להזהר שלא לאכול בריה כגון גרגיר אחד של רימון (4) ועיין במ"ב (קט"ו - 3) דאם השלחן ערוך והלחם לפניו אסור לגרום ברכה שאינה צריכה (5) ועיין בה"ל (קט"ד - ד"ה וכן פוטרת) "שנכון לענין קידוש שלא לשתות רק כמלא לוגמיו" משום ספק ברכה אחרונה והנכון שתמיד יכוין בכהמ"ז לפטור היין של קידוש ע"ש (6) ועיין בספר חיים של ברכה (דף קט"ז) שכתב ששמע מרב שמואל וואזנר דאכילת הפרי נקרא הפסק בקידוש במקום סעודה וצ"ע

VII. לישב אצל המתפלל כיום הכפורים וגם בכל השנה עיין בשו"ע (ק"ג - ה - ג) דאסור לישב בתוך ד' אמות שלו שנראה שאינו מקבל עליו עול מלכות שמים (מ"ב ק"ג - סק"ו) והט"ז (סק"ג) כתב משום דאדמת קודש הוא ואסור בין לפניו בין לצדדיו בין אחריו אמנם אם הוא יושב לתקוני תפלה כגון קריאת שמע או איזהו מקומן מותר ויש מקילין אפילו ללימוד תורה אם מוציא בשפתיו ויש מחמירין כמלא עיניו משום שנראה שמשתחוה לו ודעה ראשונה עיקר וללימוד מוסר מותר דאין קבלת עול מלכות שמים יותר מזה (אשי ישראל כ"ט - הערה י"ג) ומותר לאדם חלוש לישב (ק"ג - 3) ועיין בבית ברוך על הח"א (כ"ו - ט) דביוה"כ מצבינו כחלושים ואפשר להקל ועוד צד להקל דבית המדרש המיועד לתלמוד תורה ולא לתפלה כגון ישיבה אין שום איסור לשבת או לעבור בתוך ד"א של המתפלל ועוד אם המתפלל עומד בתחנונים יש מקילין (בית ברוך ועיין בשו"ת בצל החכמה ו - ל"ה) ודלא כהמ"ב

VIII. לפסוע ג' פסיעות בתוך ד' אמות לאדם אחר שמתפלל אחריו אסור (ק"ג - ה) ואם אינו אחריו ממש רק מרוחק לצדדיו נראה דשרי להא"ר (במ"ב סקט"ו) ולא כהמג"א ועוד עצה שיפסע לצדדים (אשי ישראל הערה מ"ח בשם החזו"א) ומותר לש"ץ לפסוע אף כשיש מי שמתפלל אחריו כדי שלא יגרום טירחא לציבור ומוטב יותר שלא יפסע (סג)

IX. לעבור בפני המתפלל במעבר לרבים שבביה"כ - עיין בשו"ע (ק"ג - ד) שאסור או משום שמבטל כוונתו או משום שמפסיק בין המתפלל להשכינה (מ"ב סקט"ו) ודוקא לפנייהם אבל בצדדיהם מותר להא"ר ולא כהמג"א (מ"ב סקט"ז) והנפק"מ ללעבור לפני קטן יש מתירין דאינו מבטל כוונתו (א"א מבוטשאטש) אמנם משום הטעם דמפסיק בינו לבין השכינה אסור (בשם החזו"א) ועוד נפק"מ למי שמשלשל טליתו על פניו יש מתירים משום דאינו מבטל כוונתו (א"א סג) ויש אוסרים (בה"ל ק"ג) ובספר חינוך דחיי" (ל"ט) כתב שמותר לעבור לפניו וראיתו מקבר המזיק את הרבים דמותר לפנותו (פסהדין מ"ז) ויש חולקין דבית הכנסת המיוחד לתפלה אסור משא"כ רה"ר דמיוחד להליכת הרבים (שו"ת בצל החכמה ו - ל) ואם רבים צריכים לצאת ואין דרך אחרת אפשר דמותר (בצל החכמה ו - ל"ה) ועיין בשו"ת ציץ אליעזר (ח - ק) דכשאין לו דרך אחרת יש להקל לעבור כנגד המתפלל כדי להכנס ללמוד בעת הקבוע לו ויש מקילין לעבור לפניו לענות קדיש או אמן ויש חולקים (אשי ישראל הערה נ"ג) ויש מקילין אם יש שטנדער גבוע י' טפחים ורוחב ד' טפחים לפני המתפלל (א"א מבוטשאטש) ואם צריך לצאת לעשיית צרכיו מותר כדי שלא יעבור באיסור בל תשקצו (א"א מבוטשאטש סג) ועיין בבית ברוך על הח"א (כ"ו - כ"ח) דאין דרך ארץ להאריך בתפלה אם מעכב אחרים לצאת וצריך להתפלל במקום שאין מעכבין האחרים

X. השומע התקיעות צריך לכוין לאיזה תקיעה תוקעין כגון של תשר"ת תש"ת תר"ת (מבקשי תורה שט"ד 355 הגרש"ז) וכ"כ המועדים וזמנים (ה - ה) ומקור דין זה הוא מהרמ"א (תק"ז - ו) שכתב דאם תקע תקיעה אחת והתנה שאיזה מן הסדרים הוא הנכון תעלה לו אותה תקיעה יצא ומשמע דוקא התנה וע"ע מלקט יושר (דף קכ"ה)

XI. מותר להפסיק בברכת אשר יצר בין תקיעות דמיושב לבין תקיעות דמעומד ועיין בערוך השלחן (סימן תקל"ג - ה) שמביא הר"ן (סוף ראש השנה) והמאור שתמיהו על איסור ההפסק בין תקיעות דמיושב למעומד ועיין ברמ"א (ג) דאם סח בדברים בטלים א"צ לחזור משמע כל לצורך מצוה מותר לכתחילה ואם עובר יותר מחצי שעה מאז שעשה צרכיו דלא יברך עוד כמובא בכף החיים (ס"ק ז - ח) וזה דומה לכתוך פסוקי דזמרה דמותר לברך אשר יצר עיין במ"ב (נ"ה - ה) ולא דמי לברכת ק"ש דאסור להפסק עיין במ"ב (ס"ו - כ"ג)

XII. שינה בראש השנה בבוקר - עיין באלף המגן (תקפ"ד - ו) דשלש שעות הראשונות של היום דן בהם ה' את כל העולם ואם ישן אז מראה בעצמו כאילו אינו חושש לדין שדנין אותו למעלה (פסקי תשובות תקפ"ד - 63) עיין בשיעור 360 (III)

XIII. עיין במג"א (תקכ"ט - ה) דביו"ט ראשון יש להימנע מלקבוע סעודה מט' שעות ולמעלה עיו"ט שני כ"כ השו"ע הרב (3) וכה"ח (סקי"ד) וכ"ש מיו"ט שני לשבת והעצה להקדים התפלה מנץ החמה ועיין בכה"ח (תקפ"ג - ל"ט) ותשובות והנהגות (ה - של"ט) השי"ת יחדש עלינו שנה טובה ומתוקה

נפסם לעלוני נשמות אבי אורי ל' אלילע זכר ליפסא ב"ר יעקב ארזכי ע"ה אלא אורתי כאלפ רחל ב"ר גרשון חנוך הפניק הכפן ע"ה